

УДК 311.311

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОГО ДОБРОБУТУ У МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СТАТИСТИЦІ**Гончарова К.В., к.е.н.***E-mail: yllozure@mail.ru**ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»*

У статті підкреслено принципово важливу роль, яку відіграють статистичні виміри в прогресі людства та обґрунтовано необхідність безперервних зусиль з поліпшення існуючих методик розрахунку для їх більшої ефективності. Проаналізовано термін економічного добробуту, в тому сенсі, в якому його розглядає International Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress У статті розглянуті основні з визнаних обмежень показника ВВП для аналізу економічного добробуту та досліджені деякі альтернативні підходи, які компенсують ці недоліки. Розглянуто сучасні індикатори економічного розвитку, які враховують економічну, соціальну та навіть екологічну складову. Проаналізовано показник HEWI, який був запропонований дослідниками MSS Research та його складові. Розглянуто підходи до розрахунку особистого наявного доходу, витрат на добробут населення, а також показника повної зайнятості, нерівності доходів, енергоефективності та індексу охоплення навчанням. Проаналізовано обмеження та недоліки показника HEWI.

Ключові слова: міжнародна економічна статистика, економічний добробут, індикатор, показник, ВВП, HEWI

UDC 311.311

MODERN THEORETICAL APPROACHES TO ASSESSING ECONOMIC WELFARE IN INTERNATIONAL ECONOMIC STATISTICS**Honcharova K.V., PhD in Economics***E-mail: yllozure@mail.ru**Pydniprovs'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture*

The article emphasized the crucially important role that measurement plays in human progress and the justification for continuous efforts to improve existing measures and develops better ones. The term economic welfare, which has been proposed by International Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress has been analyzed. The paper examines some of the most widely-accepted limitations in GDP as a measure of human economic welfare and explores some alternative approaches to compensate for its deficiencies. New indicators of economic development, which taking into account economic, social and even ecological components have been presented. The article analyzed HEWI index and its components, which have been proposed by researchers of MSS Research. The approaches to the calculation of personal disposable income, spending on welfare and full employment rate, income inequalities, energy efficiency and enrollment index have been considered. Limitations and disadvantages of HEWI index have been analyzed.

Keywords: international economic statistics, economic welfare indicator, indicator, GDP, HEWI

Актуальність проблеми. В сучасних умовах розвитку людства правильні статистичні виміри є потужним інструментом для соціального прогресу, тоді як неправильні або неточні вимірювання є джерелом небезпеки і навіть хаосу. Головною метою економічної діяльності є досягнення добробуту та розвитку людини на стійкій основі, а не «зростання заради самого росту», і як демонструють останні наукові дослідження не завжди існуюча та признана у світі система індикаторів може відстежити прогрес в досягненні цих цілей. Останнім часом, все більше критикується показник ВВП, як такий що відображає тільки ринкові показники та не враховує соціальні та екологічні наслідки зростання економіки, а також майнову нерівність. Тому завдання, яке вирішують сьогодні науковці полягає в тому, щоб отримати більш відповідні показники, які зможуть відобразити реальну ситуацію та врахують сталий економічний добробут, соціальний розвиток і благополуччя людини. Як зазначають, «потрібно визначити нові показники економічного прогресу, тому що ставки дуже високі: з одного боку, зростання соціальної напруженості, фінансові кризи та екологічні катастрофи; з іншого боку, прогресивний розвиток людського потенціалу в гармонії з природою» [1]. Таким чином, нові сучасні підходи до оцінки економічного добробуту стають все більш значимими за умов сталого розвитку.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питанням виміру економічного та суспільного добробуту та прогресу приділяли багато уваги такі видатні вчені, як А. Пігу, Г. Далі, Дж. Кобба, Н. Калдор, Дж. Хікс, К. Ерроу, П. Самуельсон, В. Нордхауз, А. Аткинсона, С. Колма, А. Сена, Дж. Тобін та інші. Серед вітчизняних науковців вивченням рівня та якості життя займалися такі науковці: Е.М. Лібанова, Т.М. Кірян, В.Д. Базилевич, К.С. Баластрик, Л.О. Баластрик, В.І. Приймак, А.А. Чухно, П.С. Єщенко, Г.Н. Климко, А.О. Ігнатюк та інші. Проте нами не виявлено досліджень щодо сутності деяких показників, методичних підходів до їх вимірювання та розрахунків їх складових.

Метою роботи є визначення сутності сучасних показників економічного добробуту у міжнародній статистиці.

Викладення основного матеріалу дослідження. Добробут – це повнота забезпечення населення життєво необхідними засобами: матеріальними, соціальними, культурними, духовними та екологічними благами [2]. З позиції такого тлумачення добробут населення визначається обсягом ВВП, виробленого в країні протягом року. Як визначено в багатьох наукових трудах з міжнародної статистики, для більш коректної оцінки рівня добробуту, з урахуванням можливості порівняння його з аналогічним показником в будь-якій країні, застосовують узагальнюючий показник рівня добробуту, який розраховується як відношення обсягу ВВП на душу населення. Але потрібно відзначити, що такий показник має багато недоліків [3,4,5,6,7,8]:

1. ВВП не відстежує відмінностей між факторами, які вносять вклад в соціальний прогрес і тими факторами, які насправді можуть погіршити його або відображають його зниження. ВВП розглядає стихійні лиха, розлучення, злочини і війну як економічно вигідні, наприклад, значні витрати для відшкодування гуманітарної кризи і руйнувань інфраструктури внаслідок урагану. Також однаково важливими є інвестиції у людський капітал, наприклад, ті, які підвищують рівень освіти та професійної підготовки, і витрати, які відображають зниження добробуту людини, такі як збільшення потреби в психіатричній допомозі чи юридичні послуги з розлучення.

2. Зростання ВВП може помилково інтерпретуватися, як економічне зростання. Високе зростання ВВП часто супроводжуються підвищенням рівня фінансової заборгованості або виснаження природних багатств, як під час війни або за надмірних державних витрат.

3. ВВП включає в себе деякі форми економічної діяльності, які споживають більше капіталу, ніж виробляють. Споживання невідновлюваних ресурсів генерує потік зростання ВВП, але при цьому залишається поза увагою неможливість поновлення цих активів. Війна збільшує витрати держави, але насправді руйнує як життя людей так і вже створені активи.

4. ВВП не розрізняє види діяльності. Однаково важливими є виснаження природного капіталу і витрати, пов'язані з його компенсацією в якості доходу. Підвищення рівня споживання не обов'язково призводить до більш високого рівня економічного добробуту або благополуччя, як у випадку, коли зниження якості

водопостачання населення посилює попит на більш дорогу воду в пляшках або збільшення злочинності вимагає зростання витрат на особисту безпеку.

5. ВВП на душу населення є мірою національної продуктивності, а не особистого споживання або економічного добробуту домогосподарств. Вона враховує вартість всіх фінансових операцій за ринковими цінами, у тому числі категорію витрат, таких як військові витрати, які не відносяться безпосередньо до доходів і витрат домогосподарств.

6. ВВП не враховує вплив безробіття на безпеку і добробут людини.

7. ВВП не враховує розподілу доходів. Таким чином, середнє значення показника ВВП на душу населення може не відобразити негативну тенденцію у доходах громадян для значної частини суспільства, якщо він піднімається по експоненті для невеликої частини населення у високому рівні доходу.

8. ВВП не відображує відмінностей між спекулятивними доходами на фінансових ринках і реальними доходами від зростання рівня зайнятості, виробництва та особистого споживання.

9. ВВП ігнорує домашню працю та добровільні послуги. Одна з причин того, що ВВП не підходить як індекс якості життя є його нездатність брати до уваги цінність виховання, догляду на дому та домашнього навчання, волонтерства та інших форм некомерційної діяльності, що мають значну цінність для суспільства.

10. ВВП та інші показники занижують реальні позитивні зміни рівня життя і якості життя, тому що вимірюють тільки вартість товарів і послуг, ігноруючи при цьому реальні і часто істотні поліпшення якості продукції та якості життя.

Систематизація недоліків ВВП ще раз досить переконливо демонструє нагальну потребу у появі нових показників, які б якісно змогли відображати економічний добробут, в тому сенсі, в якому його розглядає International Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Добробут визначається як комплексний показник, який включає: матеріальні життєво-необхідні стандарти (дохід, споживання та багатство); здоров'я; освіту; особисті інтереси та види діяльності, включаючи працю; право політичного голосу та управління; соціальні звязки та взаємовідносини; навколишнє

середовище (сьогоднішній стан та майбутній); безпеку (як в економічному сенсі, так і фізичному) [7]. Отже, поняття «добробут» складається з двох складових – економічної та соціальної.

Серед сучасних індикаторів економічного розвитку, які враховують економічну, соціальну та навіть екологічну складову, слід виокремити: Індекс стійкого економічного добробуту (ІСЕД), Index of Sustainable Economic Welfare, ISEW, Індекс розвитку людської спільноти (ІЛР), Human development index (HDI), Індекс свободи людства, Чистий економічний добробут (MEW), Збалансований показник економічного добробуту (SMEW), Чистий національний прибуток (NNW), Показник економічної перспективи добробуту (EAW), Індекс стійкого економічного добробуту (ISEW), Індекс розвитку людського потенціалу (HDI), Індикатор справжнього прогресу (GPI), Національні рахунки добробуту (NAW) та інші [3,8]. Використання цих показників, їх переваги та недоліки розглядались у вітчизняній літературі, тому у цій статті особливу увагу буде приділено досить новому показнику, який був запропонований дослідниками MSS Research.

На відміну від більшості інших зведених економічних показників, розроблених або запропонованих в останні роки, HEWI (Індекс економічного добробуту людини) включає в себе мінімальну кількість суб-показників. Дослідники дають таку характеристику індексу: має вираз в міжнародних доларах з поправкою на паритет купівельної спроможності; заснований на даних, які в даний час підтримується міжнародними організаціями і які є доступними і безкоштовними для 70 країн [9]; призначений як для використання в якості інструменту політики так і для обізнаності громадськості [1].

Показник HEWI пропонується замість показника ВВП на душу населення. Цей показник має відображати рівень людського економічного добробуту завдяки наступним складовим [1]:

1. Особистий наявний дохід (PDI) – цей індикатор фокусується на частині національного доходу, яка безпосередньо отримується домашніми господарствами і приватними особами для сприяння їх добробуту, що дозволяє уникнути тенденції до зростання вартості заради самого зростання.

2. Витрати на добробут населення (HWE) – він визначає тільки ту частину приватних і державних витрат, які безпосередньо сприяють добробуту людей.

3. Нерівність доходів (EWI) – регулює рівень доходу на душу населення з урахуванням впливу нерівності доходів.

4. Повна зайнятість (FEI) – враховує рівень зайнятості та безробіття, які безпосередньо впливають на особистий економічний добробут та використання людського капіталу.

5. Комбіноване охоплення освіти (CEI) – враховує майбутній економічний вплив поточних інвестицій в освіту.

6. Енергоефективність (EEI) – включає в себе заходи для зміни енергетичної ефективності не відновлювальних ресурсів з плином часу як показник екологічного ризику і стійкості.

Доказано, що HEWI заснований на концепції сталого розвитку. Окрім вимірювання особистого наявного доходу і витрат на добробут людей, індекс охоплює дві негативні компоненти, які обмежують даний добробут – нерівність у доходах і безробіття, а також три позитивних компоненти, які мають потенціал, щоб суттєво підвищити довгострокову сталість – освіта, енергоефективність і чисті заощадження господарств. Нерівність доходів розглядається як обмеження на зростання споживчого попиту, який в свою чергу обмежує поточне споживання і зайнятість. Безробіття розглядається як обмеження на повне використання людських ресурсів і соціальної продуктивності, яке також обмежує економічний добробут як безробітних так і іншої частини суспільства. Підвищення рівня освіти розглядаються як інвестиції в людський капітал, що сприяє майбутнього економічного добробуту. Підвищення рівня енергетичної ефективності продуктів добутку паливно–енергетичного комплексу розглядаються як інвестиції в основний капітал, що підтримує майбутній екологічний добробут. Чисті заощадження домогосподарств забезпечують фінансову основу для майбутніх інвестицій і витрат на добробут людей.

Показник витрати на добробут людей (HWE) включає споживачеву і побутову компоненту. Розрахунок HWE полягає в наступному: компонента ВВП, витрати домогосподарств на споживання (HCE), визначається в якості базової, минаючи інші компоненти ВВП, пов'язані з відтворенням капіталу, зміною запасів, імпортом та експортом. До цієї компоненти додається категорія державних витрат, безпосередньо

пов'язана з особистим добробутом (HWGE), яка включає витрати на освіту (ED), охорону здоров'я (HE), житлово–комунальне господарство (HC), соціальний захист (SP), охорону навколишнього середовища (OOC), відпочинок, культуру і релігію (РКП), тим самим ігноруючи витрати на загальні державні послуги, оборони, громадського порядку та безпеки, і економічних питань. Для отримання HWE на душу населення сума двох вищезгаданих компонентів ділиться на загальну чисельність населення. Цей індекс також може бути скоригованим. HWE є базовим індикатором, який змінюються чотирма іншими суб–індексами. В середньому вартість HWE коливається між 60 і 80% від ВВП. Таким чином,

$$HWE = HCE + HWGE \quad (1)$$

Індекс PDI являє собою ту частину національного доходу, яка доступна безпосередньо фізичним особам після сплати податків. Розрахунок відбувається шляхом вилучення з ВВП витрат домашніх господарств на споживання (HCE) і додавання до ВВП чистих заощаджень домашніх господарств (NHS).

$$PDI = HCE + NHS \quad (2)$$

Індекс економічного добробуту (EWI) визначає нерівність в розподілі доходів таким чином, щоб враховувати не просто міру нерівності розподілу доходів, як статистичний результат, а для оцінки впливу – стимулюючої або гальмівної дії. Науковці стверджують, що нерівність доходів відіграє як позитивну, так і негативну роль в економічному прогресі. У певних межах він діє як стимул, який підштовхує людей прагнути змінити свої позиції, щоб перевищувати інших. У той же час, коли дохід концентрується серед тих, хто має низьку схильність до споживання і найвищу схильність спекулювати, відбувається скорочення попиту, що в свою чергу зменшує виробництво та рівень зайнятості.

Розрахунок полягає в наступному:

$$EWI = PDI (1 - Gec) + HWGE \quad (3)$$

$$EWI = PDI (1.1 - 0.65G) + HWGE \quad (4)$$

$$Gec = 0.65 Gini - 0.1 \quad (5)$$

Індекс економічного добробуту (EWI) дорівнює особистому наявному доходу (PDI) скорегованого за допомогою коефіцієнта Джіні плюс держані витрати на добробут населення (HWGE).

Індекс повної зайнятості (FEI) є складовим індексом, який включає рівень зайнятості та безробіття, що безпосередньо впливають на особистий економічний добробут та національне використання людського капіталу.

Як зазначають більшість науковців, в умовах ринкової економіки, де економічне виживання і благополуччя залежить від доступу кожної людини до оплачуваної праці, зайнятість повинна розглядатися в якості основного права людини [1,5,6]. Тому індекс зайнятості враховує 4 суб-індекси:

- Індекс зайнятості населення
- Індекс зайнятості дорослого населення
- Індекс зайнятості молодого населення
- Індекс створення робочих місць

(FEI) дорівнює середньому значенню чотирьох суб-індексів.

Функція $EWI * FEI$ відображає вплив зайнятості на економічний добробут людини.

Індекс охоплення навчанням Index (CEI)

Цей індекс враховує майбутні економічні впливи інвестицій протягом 25 років після інвестування в освіту та поєднує показники охоплення населення початковою, середньою та вищою освітою.

Індекс енергоефективності (EEI) вимірює споживання енергії, виробленої з викопного палива, яке не є поновлюваним і викиди CO₂ в атмосферу. Розрахунки за даним індексом дозволяють оцінити наскільки ефективно енергія використовується для блага людини, а не лише для зростання виробництва. Також, індекс вимірює зміни у ефективності паливно-енергетичного комплексу з плином часу.

Висновки. З усього вищевказаного стає очевидною різноманітність і складність чинників, які прямо або опосередковано впливають на результати розрахунку економічного добробуту. Для того, щоб нівелювати деякі недоліки ВВП, науковцями було запропоновано вищезгаданий індикатор, який також має ряд недоліків, основними серед яких є: неможливість врахувати якісні зміни у товарах та послугах та вплив некомерційної діяльності на добробут населення; не повною мірою розглядається концепція сталості у даному показнику; не оцінюються основні соціальні, організаційні, технологічні та культурні чинники, які сприяють здатності суспільства адаптуватися і розвиватися з плином часу; для міжнародних зіставлень розрахунок індикатора обмежується браком і низькою якістю інформації, щодо особистого наявного доходу, нерівності у доходах, безробіття та освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Indicators of Economic Progress: The Power of Measurement and Human Welfare [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mssresearch.org/>
2. Базилевич В.Д., Баластрик К.С., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича.– К.: Знання, 2008.– 703с.
3. Гузь М.М. Аналіз показників економічного та суспільного добробуту населення // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Збірник наукових праць. – 2012. – Випуск 36.
4. Giarini Orio, Jacobs Garry, Lietaer Bernard, Šlaus Ivo. Introductory Paper for a Programme on The Wealth of Nations Revisited// European Papers on the New Welfare. –2010.– No. 15.
5. Cobb, Clifford, Ted Halstead and Rowe, Jonathan //If the GDP is Up, Why is America Down? [Електронний ресурс] // Atlantic Monthly.– 2010.– Режим доступу: <http://www.theatlantic.com/past/politics/ecbig/gdp.htm>
6. Stahel, Walter R. Global Change, Acts of God, Acts of Man, Acts of Nature and Systemic Risks [Електронний ресурс] // Geneva Association Information Newsletter. – 2010. – Режим доступу: http://www.genevaassociation.org/Portals/0/Geneva_Association_Systemic_R
7. Stiglitz J. E. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress [Електронний ресурс] / J. E. Stiglitz, A. Sen, J. P. Fitoussi. – СМЕРСП. – 2009. September, 14. – Режим доступу: http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf.
8. European Commission. The Sustainable Development Indicators [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/sdi/indicators>
9. Офіційний сайт Відділу ООН по статистиці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesF/SeriesF_22E.pdf.